

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVASIYALAR VAZIRLIGI

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN"

Termiz davlat universiteti
qat'iy ishlar bo'yicha prorektor
prof. R. To'rayev

2024-yil "26" 06

Ro'yxatga olingan: № 1360710400-113

2024-yil "26" 06

MUHOFAZA ETILADIGAN TABIIY HUDUDLAR

O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 700 000 - Muhandislik, ishlov berish va qurilish sohalari

Ta'lim sohasi: 710 000 - Muhandislik ishi

Ta'lim yo'nalishi: 60710400 – Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi (tarmoqlar va sohalar bo'yicha)

Termiz -2024

Fan/modul kodi METB3051	O'quv yili 2024-2025	Semestr 3	ECTS - Kreditlar 6	
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar	60	120	180
2.	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad- noyob, qimmatli tabiiy obyektlar va majmualarni, o'simliklar va hayvonlarning irsiy fondini saqlab qolishdan, inson faoliyatining tabiatga salbiy ta'sir ko'rsatishi oldini olishdan, tabiiy jarayonlarni o'rganishdan, atrof tabiiy muhit monitoringini olib borishdan, ekologik ma'rifat va tarbiyani takomillashtirishdan iborat..</p> <p>Fanning vazifasi- yerning va (yoki) suv kengliklarining (akvatoriyalarning) ustuvor ekologik, ilmiy, madaniy, estetik, rekreatsiya va sanitariya-sog'lomlashtirish ahamiyatiga molik bo'lgan, xo'jalik maqsadidagi doimiy yoki vaqtincha foydalanishdan to'liq yoki qisman chiqarilgan uchastkalari muhofaza etiladigan tabiiy hududlarlar xaqida umumiy tushunchalarga ega bo'lish.</p> <p style="text-align: center;">II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p style="text-align: center;">II. I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p style="text-align: center;">Fan mazmuni</p> <p style="text-align: center;">Mashg'ulotlar shakli: ma'ruza (M)</p> <p>1-mavzu. Kirish. Fanning maqsadi va vazifasi. «Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlar» fanining o'rganish obyekti, mazmuni va mohiyati, maqsad va vazifalari, ahamiyati. Yer yuzida dastlabki muhofaza qilinadigan tabiiy hududlarning tashkil etilishi.</p> <p>2-mavzu. Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlar kategoriyalar. Davlat qo'riqxonalari, buyurtmaxona, milliy tabiat bog'i, tabiat yodgorliklar, pitomniklar va tabiiy landshaftlar.</p> <p>3-mavzu. Davlat qo'riqxonalar. Davlat qo'riqxonalariga qo'yiladigan talablar. O'zbekiston davlat qo'riqxonlari, umumiy xarakteristikasi hamda ulardagi o'simlik va hayvonot dunyosi.</p> <p>4-mavzu. Qizilqum davlat qo'riqxonasi. Qo'riqxonaga joylashuvi, tashkil etilish tarixi, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda O'zbekiston Respublikasi "Qizil kitobi"ga kirgan turlar tarkibi.</p> <p>5-mavzu. Kitob davlat geologiya qo'riqxonasi. Qo'riqxonaga joylashuvi, tashkil etilish tarixi, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda O'zbekiston Respublikasi "Qizil kitobi"ga kirgan turlar tarkibi.</p>			

6-mavzu. Zomin davlat qo'riqxonasi. Qo'riqxonona joylashuvi, tashkil etilish tarixi, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda O'zbekiston Respublikasi "Qizil kitobi"ga kirgan turlar tarkibi.		
7-mavzu. Zarafshon davlat qo'riqxonasi. Qo'riqxonona joylashuvi, tashkil etilish tarixi, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda O'zbekiston Respublikasi "Qizil kitobi"ga kirgan turlar tarkibi.		
8-mavzu. Nurota davlat qo'riqxonasi. Qo'riqxonona joylashuvi, tashkil etilish tarixi, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda O'zbekiston Respublikasi "Qizil kitobi"ga kirgan turlar tarkibi.		
9-mavzu. Surxon davlat qo'riqxonasi. Qo'riqxonona joylashuvi, tashkil etilish tarixi, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda O'zbekiston Respublikasi "Qizil kitobi"ga kirgan turlar tarkibi.		
10-mavzu. Hisor davlat qo'riqxonasi. Qo'riqxonona joylashuvi, tashkil etilish tarixi, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda O'zbekiston Respublikasi "Qizil kitobi"ga kirgan turlar tarkibi.		
11-mavzu. Chotqol davlat biosfera qo'riqxonasi. Qo'riqxonona joylashuvi, tashkil etilish tarixi, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda O'zbekiston Respublikasi "Qizil kitobi"ga kirgan turlar tarkibi.		
12-mavzu. Davlat buyurtmaxonalari. Davlat buyurtmaxonalari qo'yiladigan talablar va ularning ishlash faoliyati. O'zbekiston davlat buyurtmaxonalari, umumiy xarakteristikasi hamda ulardagi o'simlik va hayvonot dunyosi.		
13-mavzu. Milliy tabiat bog'lari. Dunyodagi milliy tabiat bog'lari va ularning insonlar hayotidagi ahamiyati. O'zbekiston milliy tabiat bog'lari		
14-mavzu. Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlardan oqilona foydalanish. Ular orqali o'simlik va hayvonot dunyosini himoyalash, bioxilma-xillikni ta'minlash, inson manfaatlarini yo'lida ko'plab sohalarda foydalanish.		
15-mavzu. Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlarning qonun va qonun osti hujjatlarida o'z aksini topishi. «Hayvonot dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida»gi, «O'simlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida»gi, «O'rmon to'g'risida» gi Qonuni.		
Mashg'ulotlar shakli: amaliy (A)		
A1	Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlar kategoriyalari	
A2	Davlat qo'riqxonalar va ulardagi o'simlik va hayvonot dunyosi.	
A3	Buyurtmaxonalarning tabiatni muhofaza qilishdagi amaliy ahamiyati.	
A4	Milliy tabiat bog'i va ulardan foydalanish.	
A5	Tabiat yodgorliklar, pitomniklar va tabiiy landshaftlar.	
A6	Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlardan oqilona foydalanishning qonuniy asoslari.	
A7	Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlarning qonun bilan himoyalanganligi.	
A8	O'zbekistonda muhofaza etiladigan tabiiy hududlar tizimini	

	rivojlantirish sohasida xalqaro aloqalar.	
A9	Inson faoliyati natijasida tabiiy landshaftlarga salbiy oqibatlarni baholash va bashorat qilish	
A10	O'zbekistonning tabiiy- geografik zonalarini sifatini yaxshilash	
A11	Ekologik xavfsiz barqaror rivojlanishi maqsadida injenerlik, iqtisodiy, tashkiliy-huquqiy va ijtimoiy qarorlarni optimizatsiya qilish.	
A12	O'zbekistondagi mavjud muhofaza qilinadigan tabiiy hududlarning faoliyatiga innovatsion yangiliklarni kiritish.	
A13	Fanning strategik maqsadida aholida ekologik dunyoqarashni va madaniyatni shakllantirish.	
A14	«Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlar» fanining o'rganish obyekti, mazmuni va mohiyati, maqsad va vazifalari, ahamiyati.	
A15	O'zbekistonda muhofaza etiladigan tabiiy hududlar tizimini rivojlantirish sohasida xalqaro loyihalar amalga oshirilishi.	
Mustaqil ta'lim (MT)		
1	Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlarni tashkil etish tartibini o'rganish;	
2	Tarixiy muhofaza qilinadigan tabiiy hududlar ma'lumotlarini shakllantirish;	
3	Yer yuzidagi muhofaza qilinadigan tabiiy hududlarni o'rganish;	
4	O'simliklarning tarqalishida umumiy zonallik qonuniyatini o'rganish;	
5	O'simlik va hayvonot dunyosini sarab qolish va ko'paytirishda muhofaza qilinadigan tabiiy hududlarning ahamiyatini oshirish;	
6	Inson faoliyati natijasida tabiiy landshaftlarga salbiy oqibatlarni baholash va bashorat qilish;	
7	O'zbekistonning tabiiy- geografik zonalarini sifatini yaxshilash;	
8	Ekologik xavfsiz barqaror rivojlanishi maqsadida injenerlik, iqtisodiy, tashkiliy-huquqiy va ijtimoiy qarorlarni optimizatsiya qilish.	
9	O'zbekistondagi mavjud muhofaza qilinadigan tabiiy hududlarning faoliyatiga innovatsion yangiliklarni kiritish.	
10	Fanning strategik maqsadida aholida ekologik dunyoqarashni va madaniyatni shakllantirish.	
11	«Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlar» fanining o'rganish obyekti, mazmuni va mohiyati, maqsad va vazifalari, ahamiyati.	
12	Davlat qo'riqxonlar. Davlat qo'riqxonlariga qo'yiladigan talablar.	
13	Davlat buyurtmaxonalari qo'yiladigan talablar va ularning ishlash faoliyati.	
14	Milliy tabiat bog'lariga qo'yiladigan talablar va ularning ishlash faoliyati.	
15	Pitomniklarga qo'yiladigan talablar va ularning ishlash faoliyati.	

16	Biosfera rezervatlariga qo'yiladigan talablar va ularning ishlash faoliyati.	
17	Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlarning qonun va qonun osti hujjatlarida o'z aksini topishi.	
18	O'zbekistonda muhofaza etiladigan tabiiy hududlar tizimini rivojlantirish sohasida xalqaro loyihalar amalga oshirilishi.	
19	Zomin tog' - o'rmon davlat qo'riqxonasi 1926 (1960) Jizzax viloyati 10560	
20	Chotqol tog' - o'rmon davlat qo'riqxonasi, 1947 Toshkent viloyati 47500	
21	Qorako'l qo'riqxonasi 1971 Buxoro viloyati 20500	
22	Qiziqum qo'riqxonasi 1971 Buxoro viloyati 4000	
23	Bodayto'qay qo'riqxonasi 1971 Qoraqalpog'iston Respublikasi 10000	
24	Nurota tog' - yong'oqzor qo'riqxonasi 1975 Jizzax viloyati 40000	
25	Zarafshon qo'riqxonasi 1977 Samarqand viloyati 2500	
26	Qizilsuv tog' - archa qo'riqxonasi 1975 Qashqadaryo viloyati 20000	
27	Miroqi tog' - o'rmon davlat qo'riqxonasi 1976 Qashqadaryo viloyati 35000	
28	Vardanza 1976 Buxoro viloyati 324	
29	Kitob geologik qo'riqxonasi 1979 Qashqadaryo viloyati 5378	
30	«Surxon» qo'riqxonasi 1986 Surxondaryo viloyati 24583	
31	Besh - Orol qo'riqxonasi 1979 O'sh viloyati 116700	
32	Sori - Chelak qo'riqxonasi 1959 O'sh viloyati 23900	
33	Issiqko'l qo'riqxonasi 1948 Issiqko'l viloyati 19000	
34	Norin qo'riqxonasi 1983 Norin viloyati 24200	
35	Ustyurt qo'riqxonasi 1984 Mang'ishlak viloyati 223000	
36	Borsakelmas 1939 Qizil orda viloyati 3000	
37	Naurzum qo'riqxonasi 1959 (1951) Kustonoy viloyati 86850	
38	Kurgal jin qo'riqxonasi 1968 (1958) Selinograd viloyati 237100	
39	Oqsu-jabog'li qo'riqxonasi 1929 (1920) Chimkent viloyati 74400	
40	Olma-ota qo'riqxonasi 1931 Olma-ota viloyati 73000	
41	Markakol qo'riqxonasi 1976 Sharqiy Qozog'iston viloyati 71367	
42	Xazar (avvagi Krasnovodsk) qo'riqxonasi 1932 Krasnovodsk viloyati 262037	
43	Qoplanqir qo'riqxonasi 1932 Toshhovuz viloyati 570000	
44	Syunt - Xasardag' qo'riqxonasi 1979 Janubi - G'arbiy Kopettog'lari 29700	
45	Kopettog' qo'riqxonasi 1976 Ashxobod viloyati 50000	
46	Amudaryo qo'riqxonasi 1982 Chorjo'y viloyati 50000	
47	Repetek qo'riqxonasi 1928 (1912) Chorjo'y viloyati 34600	
48	Badxiz qo'riqxonasi 1941 Mari viloyati 87600	
49	Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlar kategoriyalari	

50	Davlat qo'riqxonalari va ulardagi o'simlik va hayvonot dunyosi.	
51	Buyurtmaxonalarning tabiatni muhofaza qilishdagi amaliy ahamiyati.	
52	Milliy tabiat bog'i va ulardan foydalanish.	
53	Tabiat yodgorliklar, pitomniklar va tabiiy landshaftlar.	
54	Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlardan oqilona foydalanishning qonuniy asoslari.	
55	Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlarning qonun bilan himoyalanganligi.	
56	O'zbekistonda muhofaza etiladigan tabiiy hududlar tizimini rivojlantirish sohasida xalqaro aloqalar.	
57	Inson faoliyati natijasida tabiiy landshaftlarga salbiy oqibatlarni baholash va bashorat qilish;	
58	O'zbekistonning tabiiy- geografik zonalarini sifatini yaxshilash;	
59	Muhofaza qilinadigan tabiiy hududlar kategoriyalari	
60	Davlat qo'riqxonalari va ulardagi o'simlik va hayvonot dunyosi.	
<p>Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash, esse yozishlari va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.</p>		
3.	<p>V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • -noyob, qimmatli tabiiy obyektlar va majmualarni, o'simliklar va hayvonlarning irsiy fondini saqlab qolishdan, inson faoliyatining tabiatga salbiy ta'sir ko'rsatishi oldini olish haqida <i>tasavvurga ega bo'lishi;</i> • -tabiiy jarayonlarni o'rganish, atrof tabiiy muhit monitoringini olib borish, ekologik ma'rifat va tarbiyani takomillashtirishga erishish; • -davlat qo'riqxonalarining, majmua (landshaft) buyurtma qo'riqxonalarining, tabiat bog'larining, davlat tabiat yodgorliklarining, buyurtma qo'riqxonalarining (ovchilik xo'jaliklarida tashkil etilgan buyurtma qo'riqxonalar bundan mustasno), tabiiy pitomniklarning, davlat biosfera rezervatlarining, milliy bog'larning yer uchastkalaridan foydalanishda ekologik qonun va qonuniyatlarni bilish va ulardan foydalanish <i>bilishi va ulardan foydalana olishi;</i> • -turli darajadagi ekologik muammolarni tahlil qila olish, tabiatdan foydalanishning ekologik prinsiplari, o'simlik va hayvonlarni muhofaza qilish, tabiat muhofazasi bo'yicha usullarni qo'llash, tadbirlarni rejalashtira olish va amalga oshirish malakasiga <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.</i> 	

4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminar mashg'ulot (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar.</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va nazorat uchun berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazoart bo'yicha yozma ishni topshirish.</p>
6.	<p>Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zokirov X. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish. Termiz, 2020. 2. Bo'riyev S.S., Maxkamova D.A., Sherimbetov V.X. Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi Toshkent, 2020, yil. 3. Ergashev A. va boshqalar. Barqaror taraqqiyot va tabiatshunoslik asoslari. – Toshkent: Baktria press, 2016. – 296 b. 4. O'zbekistonning 2030 yilgacha barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsad va vazifalarni amalga oshirish to'g'risida Ixtiyoriy MILLIY HISOBOTI. Toshkent-2023. 5. 2030-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining Atrof-muhitni muhofaza qilish konstepsiyasi. 2019 yil. <p>Qo'shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Atrof-muhit holati to'g'risida milliy ma'ruza. O'zbekiston. 2023. 7. Sattorov Z. Ekologiya. Toshkent, 2018. 8. Xo'janazarov O', Yakubjonova SH. Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish. Toshkent, 2018. 9. Yormatova D., Xushvaqtova X. Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish. Toshkent, 2018. 10. Tursunov X.T. Raximova T.U. Ekologiya, O'quv qo'llanma. Toshkent, 2006. 11. A. Alimova, A.A. Yadgarov, L.Sh. Egamberdieva, A.A. Kazakov, Ekologiya, Darslik, Toshkent, 2020, <p style="text-align: center;">Axborot manbalari</p> <ol style="list-style-type: none"> 12. www.unilibrary.uz 13. www.lib.tersu.uz 14. www.hemis.tersu.uz 15. www.zionet.uz

	<p>16. www.lex.uz.</p> <p>17. www.uzneture.uz</p> <p>18. www.ekonews.uz</p>
7.	Fan dasturi Termiz davlat universiteti o'quv-uslubiy kengashining 2024-yil 26-iyundagi 11-sonli yig'ilish bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	<p>Fan/modul uchun ma'sul:</p> <p>M.Abramatov- TerDU "Ekologiya va tuproqshunoslik" kafedrasini mudiri, biologiya fanlari nomzodi, dotsent.</p> <p>X.X.Zokirov-TerDU "Ekologiya va tuproqshunoslik" kafedrasini professori.</p> <p>Sh.Choriyeva-TerDU "Ekologiya va tuproqshunoslik" kafedrasini stajyor-o'qituvchi.</p>
9.	<p>Taqrizchilar:</p> <p>QarDU, "Agrokimyo va ekologiya" kafedrasini katta o'qituvchisi, biologiya fanlari nomzodi T.U.Rahimov</p> <p>O'R FA Zoologiya instituti Molekulyar zoologiya laboratoriyasi mudiri, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) - O.O.Amirov</p>